

Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
М. ВОБЕК
представено на 28 февруари 2018 година¹

Дело C-27/17

AB flyLAL-Lithuanian Airlines, в ликвидация
срещу
Starptautiskā lidosta Rīga VAS
Air Baltic Corporation A/S
встъпили страни:
ŽIA Valda AB
VA Reals AB
Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba

(Преюдициално запитване, отправено от Lietuvos apeliacinis teismas
(Апелативен съд, Литва))

„Преюдициално запитване — Сътрудничество по граждански и търговски дела —
Компетентност в областта на деликтната или квазиделиктната отговорност —
Антиконкурентни споразумения — Загуба на приходи, причинена от антиконкурентни действия
от страна на конкуренти — Понятието „мястото, където е настъпило вредоносното събитие“ —
Спор, произтичащ от дейността на клон, агенция или друг вид представителство — Понятието
„дейност на клон“

Съдържание

I. Въведение	3
II. Правна уредба	3
III. Факти, производство и преюдициални въпроси	4
IV. Анализ	6
A. Въведение	6
B. По втория преюдициален въпрос: „мястото на настъпване на вредата“	7
1. „Вредоносно събитие“ и „вреда“	7

¹ Език на оригиналния текст: английски.

2. Нарушения на конкуренцията и „мястото на настъпване на вредата“	10
а) Обхват на осигуряваната защита и съгласуваност с приложимото право	11
б) Който и да е засегнат пазар?	12
в) Естество и място на конкретната вреда	13
1) Общо правило: имуществената вреда е „производна“ на вредоносното събитие ...	13
2) „Място на настъпване на вредата“ в делата в областта на конкуренцията	14
3. Приложение в конкретния случай	15
4. Заключение по втория въпрос	16
В. По първия преюдициален въпрос: място на събитието, причинило увреждането (и установяване на ответниците)	16
1. Различия между причинно-следствената връзка за целите на компетентността и по същество	17
2. Причинно-следствена връзка за целите на компетентността при случаи, включващи сложна фактическа обстановка	18
3. Място на събитието, причинило увреждането, при искове за обезщетение за вреди, основани на правото в областта на конкуренцията	19
а) Член 101 ДФЕС	19
б) Член 102 ДФЕС	20
4. Приложение в конкретния случай	21
а) Място на събитието, причинило увреждането	22
б) Установяване на ответниците	22
5. Заключение по първия въпрос	23
Г. По третия преюдициален въпрос	23
1. Ratio legis и условия по член 5, параграф 5	24
2. Налице ли е „клон“?	24
3. Връзка със спора	24
V. Заключение	26

I. Въведение

1. АВ flyLAL — Lithuanian Airlines (наричано по-нататък „flyLAL“) извършва от летището във Вилнюс в Литва въздушни превози до започване на ликвидацията му.

2. Според flyLAL причина за преустановяването на дейността му са хищническото ценообразуване (тоест под себестойността) на латвийската авиокомпания Air Baltic Corporation A/S (наричана по-нататък „Air Baltic“). Хищническото ценообразуване било част от антиконкурентна стратегия, договорена между Air Baltic и оператора на Starptautiskā lidosta Rīga (международното летище в Рига, Латвия наричано по-нататък „летището в Рига“). Така летището в Рига и Air Baltic се договорили да намалят драстично цените, плащани от Air Baltic за услугите на това летище. Икономите след това били използвани от Air Baltic за финансирането на хищническото ценообразуване, което изтласкало flyLAL от пазара във Вилнюс, Литва.

3. flyLAL предявява иск срещу Air Baltic и летището в Рига за обезщетение за вреди пред съдилищата във Вилнюс. Първоинстанционният съд постановява, че Air Baltic и летището в Рига са нарушили правото на ЕС и националното право в областта на конкуренцията и присъжда обезщетение за вреди в размер на 16,1 млн. евро ведно с лихвите, дължимо от Air Baltic (но не и от летището в Рига). Air Baltic и летището в Рига (наричани по-нататък „ответниците“) обжалват това решение пред Lietuvos apeliacinis teismas (Апелативен съд, Литва), като оспорват компетентността на литовските съдилища да разгледат спора.

4. При тези условия запитващата юрисдикция поставя на Съда три въпроса относно компетентността съгласно Регламент (ЕО) № 44/2001². Те по същество са свързани с мястото, където е настъпило вредоносното събитие, с това дали пропуснатите ползи се считат за „вреда“ за целите на установяване на компетентността и дали спорът може да се разглежда като произтичащ от дейността на клона на Air Baltic в Литва.

II. Правна уредба

5. Съображения 11 и 12 от Регламент № 44/2001, който е приложим към съответния момент, гласят следното:

„(11) Правилата за компетентността трябва да са във висока степен предвидими и основани на принципа, че компетентността по правило се основава на местоживеенето на ответника и винаги трябва да е налице на това основание, освен в няколко ясно определени ситуации, когато [предметът] на спора или автономията на страните изисква или предполага различен свързващ фактор. Местоживеенето на правния субект трябва да се определи автономно, така че общите правила да се направят по-прозрачни и да се избегнат конфликти на юрисдикции.

(12) Наред с местоживеенето на ответника трябва да съществуват алтернативни основания за компетентност, които са основани на тясна връзка между съда и процесуалното действие или с оглед да се улесни доброто [правораздаване]“.

2 Регламент на Съвета от 22 декември 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (ОВ L 12, 2001 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 3, стр. 74 и поправка в ОВ L 10, 2014 г., стр. 32).

6. Според член 2, параграф 1 от Регламент № 44/2001:

„При условията на настоящия регламент, искове срещу лица, които имат местоживеене в държава членка, независимо от тяхното гражданство, се предявяват пред съдилищата на тази държава членка“.

7. Член 5 от Регламент № 44/2001, попадащ в раздел 2, „Специална компетентност“, гласи следното:

„Срещу лице, което има местоживеене в държава членка, може да бъде предявен иск в друга държава членка:

[...]

3. по дела относно [...], delict или quasi delict — в съдилищата на мястото, където е настъпило или може да настъпи вредоносното събитие;

[...]

5. по отношение на спорове, произтичащи от дейността на клон, агенция или друг вид представителство — в съдилищата на мястото, където е разположен клонът, агенцията или представителството“.

III. Факти, производство и преюдициални въпроси

8. През 2004 г. flyLAL е основният въздушен превозвач, осъществяващ дейност от летището във Вилюс. През 2004 г. Air Baltic, основният въздушен превозвач, осъществяващ дейност от летището в Рига, също започва да извършва полети от летището във Вилюс. Поне някои от тези полети са по същите направления, които е обслужвало flyLAL.

9. Впоследствие пазарното положение на flyLAL във Вилюс отслабва, докато това на Air Baltic се засилва. След значителни финансови загуби започва ликвидация на flyLAL.

10. flyLAL счита, че причина за преустановяването на дейността му е хищническото ценообразуване, прилагано от страна на Air Baltic по маршрути от летището във Вилюс, което изтласкало flyLAL от пазара. Според flyLAL хищническото ценообразуване било финансирано от отстъпки от летището в Рига във връзка с услуги, предоставяни на Air Baltic на това летище.

11. По отношение на тези отстъпки с решение от 22 ноември 2006 г., постановено в отделно производство, Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba (Латвийски орган за защита на конкуренцията) приема, че считано от 1 ноември 2004 г., летището в Рига е въвело система, която предвижда намаления с до 80 % на цената на услугите при излитане, кацане и за безопасност на самолетите. Latvijas Republikas Konkurences padome (Латвийски орган за защита на конкуренцията) приема, че системата за намаления нарушава член 82, буква в) от Договора за ЕО (понастоящем член 102, буква в) ДФЕС). Той разпорежда на летището в Рига да преустанови прилагането на системата.

12. flyLAL предявява иск срещу Air Baltic и летището в Рига пред Vilniaus apygardos teismas (Окръжен съд Вилнюс, Литва), с който иска да бъде обявено, че действията на ответниците представляват забранено споразумение и злоупотреба с господстващо положение в противоречие с членове 81 ДЕС и 82 ДЕС (понастоящем членове 101 ДФЕС и 102 ДФЕС)³, и да бъде разпоредено ответниците солидарно да заплатят 57 874 768,30 EUR като обезщетение за имуществени вреди.

13. В отговор ответниците поддържат, че са юридически лица, регистрирани в Република Латвия, поради което компетентни да разгледат спора са латвийските съдилища.

14. С решение от 27 януари 2016 г. Vilniaus apygardos teismas (Окръжен съд Вилнюс) уважава частично иска, като постановява Air Baltic да заплати на flyLAL 16 121 094 EUR като обезщетение за вреди заедно с годишна лихва в размер на 6 % върху тази сума. Той отхвърля отделните иски, предявени от третите лица ŽIA Valda AB и VA Reals AB (наричани по-нататък „акционерите на flyLAL“). Този съд постановява също, че съгласно член 5, параграфи 3 и 5 от Регламент № 44/2001 по спора трябва да се произнесат литовските съдилища.

15. flyLAL, Air Baltic и летището в Рига обжалват това решение пред Lietuvos apeliacinis teismas (Апелативен съд, Литва). С жалбата си flyLAL моли решението на Vilniaus apygardos teismas (Окръжен съд Вилнюс) да бъде отменено и искът да бъде уважен изцяло. Ответникът, Air Baltic, моли първоинстанционното решение да бъде отменено поради нарушение на правилата за компетентността и искът да бъде оставен без разглеждане. Air Baltic твърди, че спорът не е свързан с дейността на неговия литовски клон, поради което член 5, параграф 5 от Регламент № 44/2001 е неприложим. Член 5, параграф 3 от Регламента също не намира приложение, тъй като твърдените незаконосъобразни действия не били извършени в Литва. Освен това последната разпоредба не предоставяла право за предявяване на иск пред съдилищата на държавата, в която са възникнали непреки загуби под формата на намаляване на финансовите ресурси. В жалбата си летището в Рига по същество изтъква същите доводи във връзка с компетентността по спора като тези на Air Baltic.

16. Запитващата юрисдикция изтъква, че Съдът вече е постановил в своето решение „flyLAL I“⁴, отнасящо се до въпроса дали спорът между страните попада в обхвата на Регламент № 44/2001, че спорът е с граждански и търговски характер. Поради това запитващата юрисдикция няма съмнения, че Регламент № 44/2001 е приложим към настоящия случай. Тази юрисдикция все пак отбелязва, че в решение flyLAL I се разглежда единствено въпросът за прилагането и изпълнението в Република Латвия на временните обезпечителни мерки, разпоредени от Lietuvos apeliacinis teismas (Апелативен съд, Литва). Компетентността по съществото на спора обаче не е била разглеждана.

17. С оглед на гореизложеното Lietuvos apeliacinis teismas (Апелативен съд, Литва) решава да постави на Съда следните въпроси:

„1) Следва ли при обстоятелствата по настоящото дело изразът „мястото, където е настъпило вредоносното събитие“, по член 5, параграф 3 от [Регламент № 44/2001] да се разбира като мястото, на което ответниците са сключили незаконосъобразното споразумение, нарушаващо член 82, буква в) от Договора за създаването на Европейската общност (понастоящем член 102, буква в) ДФЕС), или като мястото, където са извършени действията по използване

3 За улеснение в останалата част от настоящото заключение ще използвам номерацията на членовете от Договора след влизането в сила на Договора от Лисабон.

4 Решение от 23 октомври 2014 г., flyLAL-Lithuanian Airlines (C-302/13, EU:C:2014:2319).

на финансовата облага, получена по силата на това споразумение, чрез прилагане на хищнически цени (кръстосано субсидиране) на едни и същи съответни пазари в конкуренция с ищеца?

- 2) Може ли по настоящото дело вредата (загуба на приходи), понесена от ищеца поради посочените незаконосъобразни действия на ответниците, да се счита за вреда по смисъла на член 5, параграф 3 от [Регламент № 44/2001]?
- 3) Следва ли при обстоятелствата по настоящото дело дейността на клона на Air Baltic Corporation в Република Литва да се счита за дейност на клон по смисъла на член 5, параграф 5 от [Регламент № 44/2001]?

18. Писмени становища представят flyLAL, Air Baltic, летището в Рига, ŽIA Valda и VA Reals, латвийското и литовското правителство, както и Европейската комисия. В съдебното заседание от 16 ноември 2017 г. заинтересованите страни, участвали в писмената фаза на производството, с изключение на ŽIA Valda и VA Reals, представят и устни становища.

IV. Анализ

A. Въведение

19. В настоящото дело се поставят въпроси за компетентността за разглеждане на иск за обезщетение за вреди при относително сложна поредица от факти. Националният съд и страните посочват три твърдени нарушения на правото в областта на конкуренцията: i) злоупотреба с господстващо положение, състояща се в система за намаления, въведена от летището в Рига; ii) антиконкурентно споразумение между летището в Рига и Air Baltic и iii) злоупотреба с господстващо положение от страна на Air Baltic, изразяваща се в хищническо ценообразуване. Твърди се, че тези нарушения са взаимно свързани, като са част от стратегия за изместване на flyLAL от пазара във Вилнюс и насочване на пътниците към летището в Рига в полза както на това летище, така и на Air Baltic.

20. Още в самото начало бих искал ясно да подчертая, че в настоящото заключение ще бъдат разгледани *само въпроси, свързани с компетентността*, но не и с прилагането по същество на правото на ЕС в областта на конкуренцията по това дело. Последните съображения не попадат в обхвата на въпросите на запитващата юрисдикция.

21. Освен това основните насоки, дадени по въпроса за компетентността в настоящото заключение, неминуемо ще останат по-скоро с абстрактен характер. Това е така не само поради разпределението на ролята между Съда и националните съдилища, но и тъй като в акта за преюдициално запитване взаимодействието между трите твърдени нарушения в известна степен остава донякъде неясно. По-специално, запитващата юрисдикция споменава в своя първи въпрос, както и в мотивите си, че е имало *споразумение*, нарушаващо член 102, буква в) ДФЕС, въпреки че тази разпоредба по правило се отнася за едностранно поведение. Така, в опит да предостави някои полезни насоки на запитващата юрисдикция, настоящото заключение непременно ще остане на равнище хипотези и възможности, като въпросната юрисдикция е тази, която следва да ги провери и приложи по делото по подходящ начин.

22. Що се отнася до международната компетентност, съгласно предвиденото в Регламент № 44/2001 общо правило спорът трябва да бъде разгледан пред съда по местоживее на ответника (член 2, параграф 1). Член 5, параграф 3 от този регламент гласи, че срещу лице може също да бъде предявен иск — „по дела относно [...]delict или quasi delict — в съдилищата на мястото, където е настъпило или може да настъпи вредоносното събитие“.

23. Съгласно постоянната съдебна практика изразът „мястото, където е настъпило вредоносното събитие“, се отнася както до „мястото на настъпване на вредата“, така и до „мястото на настъпване на събитието, причинило вредата“, поради което срещу ответника може да бъде предявен иск пред съда в едното или другото място⁵.

24. Основният въпрос, повдигнат в това дело, е как двете алтернативи — „мястото на настъпване на вредата“ и „мястото на настъпване на събитието, причинило вредата“ — следва да бъдат разбирани в настоящия контекст. Тези питання съвпадат съответно с втория и първия въпрос на запитващата юрисдикция. Ще разгледам първо тях (Б и В), преди да се спра на третия въпрос относно дейността на клон по член 5, параграф 5 от Регламент № 44/2001 (Г).

Б. По втория преюдициален въпрос: „мястото на настъпване на вредата“

25. С втория си въпрос запитващата юрисдикция иска да се установи значението на „вредата“ (като аспект на „вредоносното събитие“) за целите на прилагането на член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001. По-конкретно, тази юрисдикция поставя въпроса дали твърдяната от flyLAL имуществена вреда (загуба на приходи) следва да се разглежда като „вредата“ в този смисъл.

26. Разбирам, че основната цел на този въпрос е да се установи дали се поражда специална компетентност съгласно тази разпоредба по мястото, където е настъпила загубата на приходи, а именно Литва.

27. Според мен мястото на имуществената вреда (загуба на приходи) в случая не е равнозначно на „мястото на настъпване на вредата“. В случай като настоящия „мястото на настъпване на вредата“ е мястото в рамките на пазарите, засегнати от нарушението на правото в областта на конкуренцията, където ищещът твърди, че е претърпял спад в продажбите.

28. При анализа си на втория въпрос на запитващата юрисдикция първо ще разгледам разграничението между, от една страна, „вредоносно събитие“ за целите на определянето на компетентността и от друга страна, „вредата“ в контекста на преценката по същество (1). След това ще разгледам „мястото на настъпване на вредата“ с цел определянето на компетентността при исковете, основани на правото в областта на конкуренцията (2), и ще приложа тези изводи по отношение на настоящото дело (3).

1. „Вредоносно събитие“ и „вредата“

29. След решение Bier „мястото, където е настъпило вредоносното събитие“, посочено в текста на член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001, включва „мястото на настъпване на вредата“ и „мястото на настъпване на събитието, причинило вредата“⁶. Така в решение Bier всъщност понятието „вредоносно събитие“ се разделя на две отделни понятия за причина и последица:

5 Още в решение от 30 ноември 1976 г., Bier (21/76, EU:C:1976:166, т. 19), наскоро потвърдено в решение от 17 октомври 2017 г., Bolagsupplysningen и Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, т. 29).

6 Решение от 30 ноември 1976 г., Bier (21/76, EU:C:1976:166, т. 19).

„вредата“ и „събитието, причинило вредата“. От това следва, че „вредата“ (или „увреждането“)⁷ в този контекст е *аспект на „вредоносното събитие“*, което е понятие от правото на ЕС, използвано за определянето на компетентността посредством установяването на местата, имащи *тясна връзка със спора*.

30. Това понятие за вредата като аспект на „вредоносното събитие“ следователно е различно от понятието „вреда“, което е част от *преценката по същество*, и установява *неблагоприятните последици* за конкретен ищец, служещи като основа за изчислението на имуществените вреди⁸. Вредата в последния смисъл (до голяма степен)⁹ се определя съгласно *националното право*.

31. Така Съдът ясно разграничава в практиката си понятието „вреда“ като част от преценката по същество от понятието „вреда“ в контекста на компетентността, като аспект от „вредоносното събитие“. Освен това Съдът квалифицира в две важни насоки понятието „вреда“ в контекста на компетентността. Първо, „вредата“ в последния смисъл по принцип се отнася до „конкретната вреда“ за разлика от „общата вреда“. Второ, тя се ограничава до „първоначалната“ вреда.

32. Деликтната или квазиделиктната отговорност може да осигури защита срещу неблагоприятното действие както върху обществения интерес (обща вреда), така и върху частния интерес на лицата (конкретна вреда). Деликтната отговорност в областта на „околната среда“ например може да осигурява защита както срещу замърсяването на въздуха по принцип, така и срещу увреждане на личното здраве конкретно. Това поражда въпроса дали, когато се установява „мястото на настъпване на вредата“ за целите на прилагането на член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001, „вредата“ трябва да бъде схващана като *общата вреда* или като *конкретната вреда*, срещу която правилото осигурява защита.

33. В практиката на Съда се потвърждава, че „мястото на настъпване на вредата“ е подчинено на условието това място да се намира в държава членка, която действително защитава правото, чието нарушение се твърди¹⁰. В рамките на териториалния обхват на тази защита „мястото на настъпване на вредата“ по-точно се отнася до мястото на конкретната вреда.

34. В това отношение е от полза да се вземат предвид фактите и контекстът по дело *Bier*. В това дело твърдяното вредоносно събитие е изхвърлянето на големи количества солни отпадъци в Мюлуз, Франция (причината), замърсили Рейн и в крайна сметка нанесли вреда на градинарската дейност на ищите в Ротердам (последницата). Изхвърлянето на отпадъци следователно е причинило обща вреда по протежението на Рейн в разстояние от няколко стотин километра във Франция, Германия и Нидерландия. В мотивите си Съдът приема, че „мястото на

7 На английски език Съдът използва предимно термина „damage“ („вреда“) в този контекст, макар понякога да се използва и „harm“ („увреждане“). Следователно, при все че според мен това може да е източник на известно объркване, по принцип ще използвам „вреда“. В известна степен възникналата в тази област неяснота в терминологията според мен се дължи на езиковото разнообразие. Така, две различни групи „сродни думи“ съществуват и се използват в някои езици, когато се говори за тези понятия (например в английския език: „harmful event“/„harm“ („вредоносно събитие“/„увреждане“), от една страна, и „damage“ („вреда“), от друга), но не съществуват или не винаги се използват в текстовете на други езици. Това може да се види, като се сравни член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001 и текстовете на различните езици на решение от 30 ноември 1976 г., *Bier* (21/76, EU:C:1976:166, т. 19) — например на френски език („dommage“ и „fait dommageable“), нидерландски („schade“ и „schadebrengende feit“) или италиански („danno“ и „evento dannoso“). В текста на немски език също се използва един и същ корен, но разграничението се прави малко по-ясно („Schadenserfolg“ и „schädigende Ereignis“).

8 „Вредата“ се отнася до неблагоприятното въздействие върху пострадалото лице. „Вредите“ са изплащаният имуществен размер, включващ парично изражение на „вредата“ (обезщетение), който може обаче да обхваща и обезщетения с наказателен или символичен характер.

9 Правото на ЕС изисква в националното право да се предвиди възможността за предявяване на искове за обезщетение за вреди при нарушения на правото на ЕС в областта на конкуренцията (вж. решение от 20 септември 2001 г., *Coupage и Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, т. 26). В съдебната практика и законодателството на ЕС са определени основни условия за установяване на отговорността и се изисква в националното право да бъдат спазвани принципите на равностойност и ефективност. Вж. решение от 13 юли 2006 г., *Manfredi и др.* (C-295/04—C-298/04, EU:C:2006:461, т. 92), и Директива 2014/104/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 ноември 2014 година относно някои правила за уреждане на искове за обезщетение за вреди по националното право за нарушения на разпоредбите на правото на държавите членки и на Европейския съюз в областта на конкуренцията (ОВ L 349, 2014 г., стр. 1).

10 Вж. например решение от 22 януари 2015 г., *Hejduk* (C-441/13, EU:C:2015:28, т. 29 и цитираната съдебна практика).

настъпване на събитието, причинило вредата, в не по-малка степен от мястото на настъпване на вредата, може, в зависимост от случая, да съставлява съществена връзка от гледна точка на компетентността. Деликтната или квазиделиктната отговорност може да възникне само при условие че *бъде установена причинно-следствена връзка между вредата и събитието, причинило тази вреда*¹¹.

35. С други думи, „мястото на настъпване на вредата“ не се отнася до общата вреда, а до увреждането на конкретни отделни ищци. Искът за обезщетение за вреди изисква да бъде установена причинно-следствена връзка конкретно с причиненото на ищеца увреждане и във връзка с което се търси обезщетение. Генералният адвокат Capotorti действително е много по-категоричен в своето заключение по това дело, като посочва „мястото, в което е настъпила вредата, *чието обезщетяване се иска*“¹².

36. Този извод се потвърждава и от мотивите на решение Bier и следващи съдебни решения, в които „мястото на настъпване на вредата“ има тясна връзка със *спора* (а не обща връзка с деликтното поведение)¹³.

37. Освен това конкретната вреда ще представлява релевантен аспект на „вредоносното събитие“ и ще предоставя основание за компетентност по член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001 само ако съставлява „първоначалното увреждане“, за разлика от последващите неблагоприятни последици. Този подход е в съзвучие с понятието „вредоносно събитие“ като конкретно събитие, което може да бъде разграничено от непреките последици¹⁴.

38. Този аспект може да бъде илюстриран с решението на Съда по дело Marinari¹⁵. По това дело на банка в Обединеното кралство са изпратени заповеди, които са конфискувани от банката и предадени на полицията. Г-н Marinari е задържан. Впоследствие той предявява иск срещу банката от Обединеното кралство пред италианските съдилища на основание на това, че е претърпял имуществена вреда в Италия в резултат на конфискацията.

39. В отговора си на въпросите на националния съд относно тълкуването на член 5, параграф 3 от Брюкселската конвенция¹⁶, който предшества член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001, Съдът най-напред потвърждава, че изразът „място, където е настъпило вредоносното събитие“ [...], не може да се тълкува толкова разширително, че да обхваща всяко място, където могат да бъдат усетени неблагоприятните последици от събитие, което вече е причинило вреда, която в действителност е възникнала другаде“¹⁷.

11 Решение от 30 ноември 1976 г. (21/76, EU:C:1976:166, т. 15 и 16). Курсивът е мой.

12 Заключение на генералния адвокат Capotorti по дело Bier (21/76, EU:C:1976:147, т. 10).

13 Решение от 30 ноември 1976 г. (21/76, EU:C:1976:166, т. 11, 17 и 18).

14 Това също представлява друг фактор, разграничаващ „вредата“ като аспект на „вредоносното събитие“ от „вредата“ като част от преценката по същество. Последната е по-широко понятие, включващо не само първоначалното увреждане, но и евентуални последващи неблагоприятни последици. Вж. например член 12, параграф 1 от Директива 2014/104. Съгласно тази разпоредба трябва да е възможно получаването на обезщетение за причинено на непреките потребители увреждане в резултат на нарушение на правото на ЕС и националното право в областта на конкуренцията. „[...] [Д]ържавите членки гарантират [...], че обезщетение може да се търси от всеки, който е претърпял вреда, независимо дали това са преки или непреки купувачи на нарушителя [...]“.

15 Решение от 19 септември 1995 г. (C-364/93, EU:C:1995:289).

16 Конвенция от 27 септември 1968 г. относно компетентността и изпълнението на съдебните решения по граждански и търговски дела (ОВ L 304, 1978 г. стр. 36; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 10, стр. 16).

17 Решение от 19 септември 1995 г., Marinari (C-364/93, EU:C:1995:289, т. 14).

40. Съдът заключава, че „първоначалното увреждане“ (конфискацията на записите на заповед и задържането) е претърпяно в Обединеното кралство и евентуалната последваща (имуществена) вреда, претърпяна в Италия, не е достатъчна, за да се предостави компетентност на италианските съдилища: „мястото, където е настъпило вредоносното събитие, [...] не [...] включва мястото, където пострадалото лице твърди, че е претърпяло имуществена вреда вследствие на първоначалната вреда, възникнала и претърпяна от него в друга държава [членка]“¹⁸.

41. Горейзложените аспекти могат ясно да се видят и в решението на Съда по дело Dumez. В това дело Съдът потвърждава, че мястото на настъпване на вредата е „мястото, където причинило вредата събитие, за което се търси отговорност при деликт или квазиделикт, е имало преки вредни последици по отношение на непосредствено пострадалото от него лице“¹⁹.

42. Обстойно се спрех на значението на „вредата“ като аспект на „вредоносното събитие“, тъй като е особено релевантно в контекста на втория преюдициален въпрос на запитващата юрисдикция.

43. Настоящото дело се отнася до твърдени нарушения на правото в областта на конкуренцията. Подобно на примера за екологичните щети, разгледан по-горе, правото в областта на конкуренцията има както публичноправно, така и частноправно измерение. Частните оператори предявяват основани на това право искиове за получаване на обезщетение за вреди върху личните им интереси. Въпреки това може да се каже, че правото в областта на конкуренцията съществува предимно, за да предотвратява нарушения на конкуренцията и произтичащото от това увреждане на общото икономическо благосъстояние.

44. Освен това, в случай на икономически деликти, при които вредата по отношение на отделните оператори на пазара е главно имуществена, според мен е налице дори по-голям риск от объркване на понятието „вредата“ в контекста на компетентността (като аспект на „вредоносното събитие“) и понятието „вредата“ по същество (в смисъл на неблагоприятни последици, релевантни за установяването на отговорността и за остойностяването). Поради тази причина считам, че гореупоменатите разяснения относно основата на очертаните разграничения имат особено значение. Приемам, че действително желанието да се избегне подобно объркване, стои, поне отчасти, в основата на втория въпрос на запитващата юрисдикция.

45. Ще разгледам тези аспекти по-задълбочено в следващата част.

2. Нарушения на конкуренцията и „мястото на настъпване на вредата“

46. Съвместното съществуване на публичноправното и частноправното измерение на правото на ЕС в областта на конкуренцията води до неяснота за това какво може да съставлява „мястото на настъпване на вредата“ за целите на прилагане на член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001 при искиове за обезщетение за вреди, основани на правото на конкуренцията. То може да се тълкува като мястото на нанасяне на „обща“ вреда на пазара (нарушение на конкуренцията) или като мястото на нанасяне на „конкретна“ вреда на отделни предприятия²⁰. Това поражда и въпроса какъв е видът на „конкретната“ вреда в този контекст.

¹⁸ Решение от 19 септември 1995 г., *Marinari* (C-364/93, EU:C:1995:289, т. 21 и диспозитива).

¹⁹ Решение от 11 януари 1990 г., *Dumez France* и *Tracoba* (C-220/88, EU:C:1990:8, т. 20).

²⁰ В този смисъл вж. например *Idot*, L. La dimension internationale des actions en réparation. Choisir sa loi et son juge: Quelles possibilités? — *Concurrences*, 3/2014, pt. 30, където се отдава предпочитание на мястото на конкретната вреда; *Vilá Costa*, B. How to apply Articles 5(1) and 5(3) Brussels I Regulation to Private Enforcement of Competition Law: a Coherent Approach. — In: *International Antitrust Litigation: Conflict of Laws and Coordination*, Basedow, J., et al. (eds.), Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2012, където се предлага както мястото на общата вреда (наричана от този автор „общо увреждане“), така и на конкретната вреда.

47. В случай като настоящия, при които антиконкурентното поведение има за резултат *изключването* на предприятия от пазарите, като им пречи или ги затруднява да развиват стопанска дейност²¹, бих предложил „мястото на настъпване на вредата“ да е *мястото в рамките на засегнатия от нарушението пазар*²², където пострадалото лице твърди, че е претърпяло спад в продажбите.

48. Този извод е в съзвучие с направения по-горе общ анализ (раздел 1) и се потвърждава от три допълнителни съображения. Първо, налице са: а) необходимостта от съгласуваност между обхвата на защитата, осигурявана от правилата относно конкуренцията като цяло, и правилата относно приложимото право; б) необходимостта от особено тясна връзка със спора и в) фактът, че „първоначалната вреда“ в смисъл на конкретна вреда за пострадалото лице представлява спад в продажбите, а не произтичаща имуществена вреда.

а) Обхват на осигуряваната защита и съгласуваност с приложимото право

49. Считам, че като общо твърдение, в случай на нарушение на правилата относно лоялната конкуренция, „мястото, където е настъпило вредоносното събитие“, в смисъл на „мястото на настъпване на вредата“, трябва да се намира в рамките на засегнатите от такива нарушения пазари. В този смисъл и в съответствие с предложеното по-горе като довод от общ характер²³, „конкретната вреда“ в географски аспект също е логична подкатегория на „общата вреда“.

50. В практиката на Съда действително се потвърждава, че при установяването на „мястото, където е настъпило вредоносното събитие“, за целите на прилагането на член 5, параграф 3 трябва да се вземе предвид *обхватът на защитата, осигурявана от съответната материалноправна разпоредба*. Така в дело Concurrance Съдът е приел, че „мястото на настъпване на вредата може да варира в зависимост от естеството на правото, чието нарушение се твърди“, и че „за да може вредата да настъпи в определена държава членка, е необходимо правото, чието нарушение се твърди, да е защитено в тази държава членка“²⁴.

51. Основните разпоредби на правото на ЕС в областта на конкуренцията, членове 101 ДФЕС и 102 ДФЕС, целят главно защитата на лоялната конкуренция. Поради тази единствена причина според мен не е възможно да се приеме предоставянето на компетентност — на основание на член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001 и на „мястото на настъпване на вредата“ — на съдилища извън засегнатите от нарушението пазари.

52. Освен това горепосоченото ограничаване на „мястото, където е настъпило вредоносното събитие“, в делата относно правото в областта на конкуренцията е в съответствие с релевантните правила на ЕС относно приложимото право²⁵. Така член 6, параграф 3, буква а) от Регламент „Рим II“ гласи, че в случай на основания на правото в областта на конкуренцията искове за обезщетение за вреди приложимото право е това на „държавата, чийто пазар е или е вероятно да бъде увреден“.

21 Доколкото това включва хищничество и тайни споразумения за изключване посредством прилагането на хищничество.

22 Каго се има предвид, че този пазар може да включва няколко държави членки.

23 Вж. точка 33 от настоящото заключение.

24 Решение от 21 декември 2016 г. (C-618/15, EU:C:2016:976, т. 30). Курсивът е мой.

25 Необходимостта от съгласуваност между правилата относно приложимото право съгласно Регламент № 864/2007 и компетентността съгласно Регламент № 44/2001 е посочена изрично в съображение 7 от първия (вж. Регламент (ЕО) № 864/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 11 юли 2007 година относно приложимото право към извъндоговорни задължения („Рим II“) (ОВ L 199, 2007 г., стр. 40).

53. Накрая, установяването на мястото, където е настъпила вредата (конкретното увреждане), като намиращо се в рамките на засегнатите от такива нарушения пазари (общо увреждане) предоставя по-голяма предвидимост. Предприятие, което предприема антиконкурентно поведение, трябва да очаква да бъде подведено под отговорност чрез предявяването на искове на тези места, на които действията му са оказали въздействие върху пазара. Все пак то по принцип не следва да очаква срещу него да бъдат предявявани искове извън тези пазари.

б) Който и да е засегнат пазар?

54. Това поражда въпроса дали ищецът по иск за обезщетение за вреди, основан на правото в областта на конкуренцията, може да заведе дело на *който и да е* място, където пазарът е засегнат от нарушението²⁶. Намирам това твърдение за проблематично в редица аспекти.

55. Първо, подобно тълкуване на „мястото, където е настъпило вредоносното събитие“, потенциално може да позволи при делата относно правото в областта на конкуренцията почти неограничен избор на местата за предявяване на иск, когато нарушенията имат широко географско въздействие. Само по себе си това разрешение изглежда трудно за съгласуване с факта, че член 5, параграф 3 представлява специално правило и изключение, което трябва да се тълкува тясно²⁷.

56. Второ, предоставянето на компетентност по „мястото на настъпване на вредата“ се основава на логиката, че има „особено тясна връзка между *спора* и юрисдикциите [на това място]“²⁸. „Спорът“, тоест конкретният иск за изплащане на обезщетение за вреди, като цяло не се отнася до увреждането на пазарите. Той засяга конкретно увреждането, за което се твърди, че е причинено на съответния ищец в този конкретен случай.

57. Трето, тълкуване, което позволява на даден ищец да предяви иск на *който и да е* засегнат пазар, според мен противоречи и на съществуващата практика на Съда, която сочи, че „мястото на настъпване на вредата“ е мястото на първоначалната вреда за конкретни пострадали лица. В това отношение се позовавам на направения по-горе анализ на дело *Bier*²⁹. Допълнителна подкрепа може да се намери и в по-скорошната съдебна практика.

58. Делото *Concurrence*³⁰ се отнася до договор за селективна дистрибуция, с който се забраняват продажбите в интернет. Ищецът, дистрибутор в мрежата за селективна дистрибуция, по същество твърди, че забраната не е прилагана еднакво в цялата мрежа. Вследствие на това той е пропуснал потенциални продажби към онлайн търговеца на дребно Amazon. Съдът постановява, че „за мястото, където е настъпила вредата, трябва да се счита *територията на държавата членка, която защитава посочената забрана за продажба посредством въпросния иск, на която територия ищецът твърди, че е претърпял намаление на продажбите си*“³¹.

26 Настоящото дело се отнася изключително до въпроса за компетентността и съответния въпрос пред кои юрисдикции могат да бъдат предявени искове за обезщетение за вреди във връзка с различни твърдени нарушения на правилата относно конкуренцията. Без колебания приемам, че въпросът, който незабавно възниква след това, е каква точно вреда може да се претендира пред всяка от юрисдикциите? Този въпрос възниква по-специално с оглед на наскоро потвърдения *мозаичен подход* на Съда в решение от 17 октомври 2017 г., *Bolagsupplysningen и Ilsjan* (C-194/16, EU:C:2017:766, т. 47). Този въпрос обаче е извън обхвата на настоящото дело и това заключение.

27 Решения от 5 юни 2014 г., *Coty Germany* (C-360/12, EU:C:2014:1318, т. 43—45) и от 16 юни 2016 г., *Universal Music International Holding* (C-12/15, EU:C:2016:449, т. 25).

28 Решение от 21 май 2015 г., *CDC Hydrogen Peroxide* (C-352/13, EU:C:2015:335, т. 39). Курсивът е мой.

29 Точки 34 и 35 от настоящото заключение.

30 Решение от 21 декември 2016 г., (C-618/15, EU:C:2016:976).

31 Решение от 21 декември 2016 г., *Concurrence* (C-618/15, EU:C:2016:976, т. 35 и диспозитива). Курсивът е мой.

59. Така Съдът не е разгледал дали „мястото на настъпване на вредата“ може да обхване всяко място, където конкуренцията или пазарът могат да бъдат засегнати посредством дискриминационното прилагане на клаузите на договора за селективна дистрибуция. Вместо това той незабавно е квалифицирал като място на настъпване на вредата мястото, където е настъпил спад на продажбите.

60. По сходен начин в дело *CDC*, отнасящо се до картел на пазара на водороден пероксид, Съдът приема, че за място на настъпване на вредата се счита мястото, където са „направени[...] поради изкуствено завишена цена преразходи“³².

61. Поради гореизложените причини считам, че за „място на настъпване на вредата“ в случая като настоящия трябва да се счита мястото в рамките на засегнатия от нарушението пазар, където пострадалото лице твърди, че е претърпяло вредата.

в) Естество и място на конкретната вреда

62. Гореизложеното работно определение води до специфичния аспект, изтъкнат във втория въпрос на запитващата юрисдикция. Какво представлява „вредата“? За целите на определянето на „мястото на настъпване на вредата“ следва ли да се вземе предвид имуществената вреда, която се твърди, че е претърпяна от ищеца, или става въпрос за друга вреда?

63. Според мен това не е мястото на имуществената вреда, а мястото на твърдения спад в продажбите.

1) Общо правило: имуществената вреда е „производна“ на вредоносното събитие

64. Както вече бе посочено по-горе³³, несъмнено невинаги мястото на настъпване на имуществената вреда може да се използва за установяване на „мястото на вредоносното събитие“ за целите на член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001. Практиката на Съда по-скоро показва, че имуществената вреда по принцип е „производна“ на вредоносното събитие. В това отношение Съдът потвърждава в дело *Maginari*, че мястото на *непървата* имуществена вреда, *произтичаща от първоначалната вреда* (конфискация на собственост и задържане), не е „мястото, където е настъпило вредоносното събитие“³⁴. В посоченото по-горе дело *Concurrence* установеното от Съда „вредоносно събитие“ очевидно е спадът в продажбите. Имуществената вреда е *произтекла* от този спад в продажбите. В този смисъл обаче тя е била „само“ последица от спада в продажбите и не е упомената в диспозитива на решението³⁵.

65. В по-скорошното решение *Universal Music* Съдът потвърждава, че и мястото на *първата* имуществена вреда може да не е „мястото на вредоносното събитие“³⁶.

66. В решение *Universal Music* Съдът приема, че „*при липсата на други връзки* за „място, където е настъпило вредоносното събитие“, не може да се приеме намиращото се в дадена държава членка място, в което е настъпила вреда, когато тя е само имуществена загуба, която е настъпила директно в банковата сметка на ищеца и е пряка последица от действия на

32 Решение от 21 май 2015 г., *CDC Hydrogen Peroxide* (C-352/13, EU:C:2015:335, т. 52).

33 Точки 37—41 от настоящото заключение.

34 Решение от 19 септември 1995 г. (C-364/93, EU:C:1995:289, т. 21).

35 Решение от 21 декември 2016 г. (C-618/15, EU:C:2016:976, т. 33 и 35 и диспозитива).

36 Решение от 16 юни 2016 г., *Universal Music International Holding* (C-12/15, EU:C:2016:449). В това дело обаче генералният адвокат Szpunar не приема, че имуществената вреда е пряка (заключение по дело *Universal Music International Holding*, C-12/15, EU:C:2016:161, т. 30—33).

непозволено увреждане, извършени в друга държава членка³⁷. „Ищецът би могъл на основание на чисто имуществена вреда да предяви иск пред съда по мястото на настъпването и *само ако останалите конкретни обстоятелства по случая също обуславят предоставянето на компетентност на този съд*“³⁸.

67. Така от значение е мястото на първоначалната вреда върху защитените интереси на ищеца. Ако се направи изводът, че първоначалната вреда е имуществена и се изразява пряко в банковата сметка на ищеца, „мястото на настъпване на вредата“ ще бъде мястото на тази имуществена вреда само ако е налице друга връзка с това място.

2) „Място на настъпване на вредата“ в делата в областта на конкуренцията

68. В случай на антиконкурентно поведение, което има за резултат (частично или цялостно) изключване на предприятия от пазарите, като предотвратява или затруднява извършването на стопанска дейност от тяхна страна, подобна първоначална вреда в смисъл на конкретна вреда почти сигурно *няма* да бъде имуществена. В замяна на това е много вероятно да бъде спад в продажбите.

69. Това според мен по-скоро ясно се потвърждава от гореупоменатото дело Concurrance³⁹, в което Съдът изтъква факта, че имуществената загуба *произтича* от спад в продажбите, но изрично основава компетентността на самия спад в продажбите. Макар да не се посочва изрично, че правното основание за предявения от Concurrance иск е нарушение на правото на ЕС в областта на конкуренцията, не виждам причина тази логика да не се транспонира в настоящия случай.

70. Разбира се, като общо твърдение изглежда оправдано да се приеме, че от спада в продажбите често ще „произтича“ имуществена вреда⁴⁰. Това обаче не означава, че тези събития ще настъпят на едно и също място. Може да има много значително, но не задължително, припокриване.

71. Така лицето, пострадало от деликт, свързан с правото в областта на конкуренцията, може да претърпи повечето (или действително всички) имуществени последици от нарушението на това право в мястото на своето седалище (настъпване на имуществена вреда). Тези загуби обаче може да са свързани със спад в продажбите на различни места.

72. В допълнение към гореизложеното ще припомня, че правилото за специална компетентност по член 5, параграф 3 следва да се основава, както е посочено в съображения 11 и 12, на наличието на тясна връзка между спора и съдилища по мястото, където е настъпила или може да настъпи вредата, което обосновава предоставянето на компетентност на тези съдилища поради причини, свързани с доброто правораздаване. Обикновено тези съдилища са най-подходящи да решат съответния случай също и що се отнася до улесненото събиране на доказателства. Ако ищецът се оплаква от спад в продажбите (на пазара или пазарите, засегнат/и от нарушението на конкуренцията) и от произтичаща загуба на приходи (претърпявана главно във финансовия му център, който може да бъде извън засегнатия пазар), според мен съдилищата по първото място като цяло изглеждат по-добре или поне толкова добре поставени колкото по второто, за да решат делото⁴¹.

37 Решение от 16 юни 2016 г., Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449, т. 40).

38 Решение от 16 юни 2016 г., Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449, т. 39). Курсивът е мой.

39 Решение от 21 декември 2016 г. (C-618/15, EU:C:2016:976).

40 По принцип ще произтича загуба на приходи. Дали това ще води до пропуснати ползи ще зависи, разбира се, от разходите.

41 Необходимо е това твърдение да се разглежда относително. Когато иск за обезщетение за вреди, основан на правото в областта на конкуренцията, не е „последващ“, тоест когато няма предходно решение, установяващо нарушение, трудностите при представяне на доказателства с оглед доказването на нарушението могат да бъдат изключително големи в сравнение с доказването и оценката на вредата.

73. Предвид гореизложеното основателно е да се приеме, че този анализ не се съчетава лесно с един аспект на решението по гореупоменатото дело CDC⁴². Това дело се отнася до картел на пазара на водороден пероксид. В него Съдът приема, че вредата включва „направените поради изкуствено завишена цена преразходи“. В резултат на това Съдът определя за „място на настъпване на вредата“ мястото, където пострадалото лице е понесло най-значителните имуществени последици, а именно мястото на неговото седалище⁴³.

74. В писмените си изявления в настоящото дело, макар да не казва, че делото CDC е решено неправилно, Комисията изразява сериозни съмнения относно факта, че това решение на практика би могло да доведе до установяването на широко правило за *forum actoris*. Това напълно изменяло общото правило по член 2, параграф 1 от Регламент № 44/2001, съгласно което компетентността е на съдилищата по местоживеенето на ответника.

75. Аз също имам силни резерви по отношение на този конкретен аспект на решение CDC. Тази част на заключението има за цел да обясни защо подходът към търсенето на принципен отговор на въпроса за компетентността при основаните на конкурентното право частноправни искове за обезщетение за вреди е трябвало да бъде малко по-различен. Предвид потенциално широкообхватното естество на решение CDC Съдът действително може в някакъв бъдещ момент да бъде приканен да преразгледа този въпрос⁴⁴.

76. Все пак и при всички положения настоящото дело може, поне в известна степен, да бъде разграничено. Дело CDC се отнася до ценови картел, тоест до споразумение, имащо за цел да осигури прехвърлянето на средства от клиентите към членовете на картела посредством прилагането на по-високи цени. Така един от начините за разглеждане на картела е, че той е бил създаден конкретно, за да нанесе пряка имуществена вреда. Следователно особенният начин, по който се е проявило увреждането в дело CDC, предоставя възможна основа за разграничаването на настоящия случай. Настоящият случай не включва ценови картел. Ограничаването на конкуренцията е насочено по естеството си по-скоро към отстраняване (спад в продажбите и изместване от пазара) отколкото към злоупотреба (прилагане на изкуствено завишени картелни цени за клиентите).

3. Приложение в конкретния случай

77. В конкретния случай flyLAL твърди, че Air Baltic и летището в Рига са се съгласували с цел изкривяване на пазарите на полети до и от Вилнюс посредством хищническо ценообразуване, което причинило на flyLAL значителен спад в продажбите. От този спад в продажбите произтекла загуба на приходи и пропуснати ползи, което в крайна сметка довело до несъстоятелността на flyLAL.

78. Съгласно изложения в предходния раздел анализ „мястото, където е настъпило вредоносното събитие“, в смисъл на „мястото на настъпване на вредата“ може *най-общо* да бъде определено като пазара или пазарите, засегнат/и от тези твърдени нарушения.

42 Решение от 21 май 2015 г., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335).

43 Решение от 21 май 2015 г., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, т. 52 и 56).

44 Доколкото това вече не се е случило. Решение CDC също изглежда трудно се съгласува с (последващото) решение Universal Music. Изглежда, че в решение CDC вредата най-вероятно действително „е само имуществена загуба, която е настъпила директно в банковата сметка на ищца и е пряка последица от действия на неправомерно увреждане, извършени в друга държава членка“. Съдът обаче не е установил конкретна допълнителна връзка, както е посочено и се изисква в последващото му решение Universal Music — вж. решение от 16 юни 2016 г., Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449, т. 40). Според мен връзката в подобни случаи би могла да бъде мястото на покупка на обхванатите от картела стоки (или услуги).

79. За целите на установяване на компетентността *конкретно* във връзка с flyLAL „мястото на настъпване на вредата“ е мястото в рамките на този/тези пазар/и, засегнат/и от твърдените нарушения, където flyLAL е претърпяло първоначалната вреда (конкретно увреждане) под формата на спад в продажбите. То не е мястото на претърпяната от flyLAL имуществена вреда, която е произтекла от този спад в продажбите.

80. Въз основа на представените пред Съда факти, но естествено след преценка на фактите от запитващата юрисдикция, този спад в продажбите изглежда е съсредоточен във Вилнюс, който е общата точка на отпътуване/направление на различните маршрути, по които flyLAL е извършвало превози, и където, по мои разбирания, са били насочени сравнителната рекламна кампания и твърдяното хищническо ценообразуване на Air Baltic.

81. В настоящия случай „мястото на настъпване на вредата“ за целите на прилагането на член 5, параграф 3 от Регламента следователно може да бъде Литва. Това не означава, че тя е била *единственото* такова място, а че с оглед на спада в продажбите тя действително изглежда основното такова място.

82. Това ме насочва към последната ми точка във връзка с втория въпрос на запитващата юрисдикция. Този въпрос е относно вредата, причинена „поради посочените незаконосъобразни действия на *ответниците* [в множествено число, тоест Air Baltic и летището в Рига]“. Следваната по-горе логика отговаря на частите от въпроса на запитващата юрисдикция относно *кое и къде*: кое е вредоносното събитие (в смисъл на претърпяната първоначална вреда) и къде е настъпило то? Критично погледнато обаче, това не дава отговор на имплицитното питане *кои* във въпроса: кои следва да бъдат ответниците?

83. Този аспект ще бъде разгледан в контекста на следващия раздел, в който се дава отговор на първия въпрос на запитващата юрисдикция: по същество кое събитие е причинило увреждането и къде е настъпило то?

4. Заключение по втория въпрос

84. С оглед на гореизложеното предлагам на втория въпрос на запитващата юрисдикция да се отговори по следния начин:

„В случай като настоящия претърпяното от ищеца „увреждане“ за целите на установяване на компетентността по член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001 е спадът в продажбите му, причинен от спорното нарушение на конкуренцията. „Мястото на настъпване на вредата“ за целите на установяване на компетентността по тази разпоредба е мястото в рамките на засегнатия от нарушението пазар, където пострадалото лице твърди, че е претърпяло спад в продажбите“.

В. По първия преюдициален въпрос: място на събитието, причинило увреждането (и установяване на ответниците)

85. Разбирам, че с първия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи как да се определи мястото на събитието, причинило вредата.

86. Тази юрисдикция излага две опции: мястото, където е сключено споразумението между Air Baltic и летището в Рига, и мястото на изпълнение на това споразумение (тоест, където се твърди, че Air Baltic е прилагало хищническо ценообразуване)⁴⁵.

87. Въз основа на фактите, както са представени от запитващата юрисдикция, според мен отговорът е, че *и двете* упоменати места биха могли да се считат за мястото на събитието, причинило увреждането. Един от ключовите елементи, налагащи този извод, е фактът, че действията на Air Baltic по изпълнението на споразумението *сами по себе си* съставляват нарушение на член 102 ДФЕС⁴⁶.

88. При анализа си на първия въпрос на запитващата юрисдикция ще започна с разглеждането на различията между причинно-следствената връзка за целите на компетентността и като част от преценката по същество (1). След това ще разгледам как се установява събитието, причинило увреждането, когато е налице сложен фактически контекст (2). По-нататък ще продължа с анализа за това как да се установи събитието, причинило увреждането, конкретно по дела в областта на правото на конкуренцията (3), и накрая ще приложа тези принципи към настоящия случай (4).

1. Различия между причинно-следствената връзка за целите на компетентността и по същество

89. Причинно-следствената връзка с оглед на компетентността и установяването на събитието, причинило вредата, е различна от понятието за такава връзка за целите на преценката по същество. В това отношение ще изложа следното становище.

90. Първо, „събитието, причинило вредата“, е аспект на „вредоносното събитие“, което е понятие на правото на ЕС, използвано за определянето на компетентността чрез установяване на местата, които имат тясна връзка със спора. То следователно се различава от понятието за причинно-следствена връзка като част от *преценката по същество*, която се използва главно за определянето на отговорността. Правото да определят понятието за причинно-следствена връзка за целите на преценката по същество при основи на конкурентното право на ЕС искове за обезщетение за вреди в голяма степен е оставено на държавите членки, при спазване на принципите на равностойност и ефективност, както са тълкувани от Съда⁴⁷.

91. Второ, Съдът вече изрично е отхвърлил използването на понятия за причинно-следствена връзка в националното материално право за целите на определяне на компетентността по член 5, параграф 3. Така в решение Melzer Съдът приема, че „решение, което поставя идентифицирането на връзката в зависимост от критерии за преценка, които произхождат от националното материално право, би било в противоречие с целта за правна сигурност, след като противоправното деяние, което дадено лице е извършило в държава членка, различна от тази на сезираната юрисдикция, в зависимост от приложимото право би могло да бъде или да

45 Запитващата юрисдикция не споменава други възможни действия по привеждане в изпълнение като например предоставянето на отстъпки на Air Baltic.

46 Отново, както е посочено в точки 19—21 по-горе, приемам този извод за даден, тъй като в настоящото заключение се разглежда само компетентността, но не и същевото на спора.

47 Вж. бележка под линия 9 по-горе. Това бе така към момента на настъпване на фактите и впоследствие бе потвърдено в Директива 2014/104. В директивата действително изрично се посочва, че „[в]сички национални правила, уреждащи упражняването на правото на обезщетение за вреди, претърпени вследствие на нарушения на член 101 или член 102 ДФЕС, включително по отношение на *аспекти, които не са уредени от настоящата директива, например понятието за причинно-следствена връзка* между нарушението и вредата, трябва да зачитат принципите на ефективност и равностойност“ (съображение 11, курсивът е мой, вж. също член 4).

не бъде квалифицирано като събитие, причинило вредите, за целите на предоставянето на компетентност по член 5, точка 3 от Регламент № 44/2001. Всъщност това решение не би дало възможност на ответника разумно да предвиди пред коя юрисдикция срещу него може да бъде предявен иск⁴⁸.

92. Трето, понятията за причинно-следствена връзка за компетентността и по същество са а fortiori различни, тъй като прилагането им включва различен вид и равнище на доказателствено разследване. Определянето на компетентността следва да става възможно най-бързо и лесно⁴⁹. Така преценката на компетентността по правило е prima facie. Сезираният със спора съд приема за установени изтъкнатите твърдения и само определя „връзката с държавата на този съд, обосноваваща компетентността му по силата на [член 5, параграф 3]“⁵⁰. Обратно, преценката по същество на причинно-следствената връзка е по-подробна фактически и изисква да се вземат предвид всички релевантни причини (в това число например действия на самите ищци, които може да са допринесли за вредата).

2. Причинно-следствена връзка за целите на компетентността при случаи, включващи сложна фактическа обстановка

93. Въпреки тези основни различия между преценките за компетентност и по същество и понятията, използвани за извършването им, и двата вида преценки се изготвят във връзка с един и същ набор от факти. В резултат на това са налице някои общи елементи.

94. Преценката за компетентността на практика ще изисква проверка на основните фактически и правни характеристики на случая на абстрактно равнище. Такава проверка трябва да бъде извършена, за да се определи дали случаят попада в обхвата на понятието „деликт или квазиделикт“⁵¹. В рамките на тази категория трябва да бъде установен видът на твърдения деликт, тъй като това ще промени основния подход за установяването по-специално на мястото, където е причинено увреждането. Следователно при определен вид деликт, включващ поредица от събития, конкретно събитие от тази поредица ще бъде счетено за такова с особено значение⁵².

95. Например същността на деликта клевета е публикуването на невярно твърдение, увреждащо доброто име на лицето. Извършването на този деликт по всяка вероятност ще включва сложен набор от действия. Сред тях са например съставянето на писмен запис на твърдението, изпращането до издателя, отпечатването, публикуването, разпространението и в крайна сметка прочитането му от членове на обществото. По принцип всички те са *необходими* събития от гледна точка на фактическата причинно-следствена връзка. При все това от гледна точка на компетентността по член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001 за „място на събитието, причинило увреждането“, се счита мястото на установяване на издателя⁵³.

96. Изборът на конкретно събитие като релевантно за целите на установяване на компетентността предотвратява наличието на множество компетентни съдилища. Това е в съзвучие със специалното естество на компетентността по член 5, параграф 3 и с необходимостта от стеснително тълкуване. Това помага и за предвидимостта. Освен това специалната компетентност по член 5, параграф 3 се основава на наличието на особено тясна

48 Решение от 16 май 2013 г. (C-228/11, EU:C:2013:305, т. 35).

49 Вж. моето заключение по дело Bolagsupplysningen и Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:554, т. 68).

50 Решение от 16 юни 2016 г., Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449, т. 44).

51 Заключение на генералния адвокат Jacobs по дело DFDS Torline (C-18/02, EU:C:2003:482, т. 52).

52 Вж. примерите, дадени в *Mankowski, P. et Magnus, U. European Commentaries on Private International Law: Brussels Ibis Regulation*. 2. ed., vol.1, Sellier — European Law Publishers, Köln, 2016, p. 293 sq.

53 Решение от 7 март 1995 г., Shevill и др. (C-68/93, EU:C:1995:61, т. 24).

връзка между спора и в този случай, съдилищата по мястото на събитието, причинило увреждането. В поредицата от необходими събития, водещи до извършването на клевета, е много възможно някои или може би повечето от тях да настъпят на място, където съдилищата по всяка вероятност не биха били най-подходящи да разрешат случая.

97. Да вземем например съдържашо клевета изявление, отнасящо се до френски гражданин, първоначално написано в Германия, пуснато по пощата в Обединеното кралство на издател в Люксембург и изпратено през граница за отпечатване на хартия в Словакия, преди да бъде разпространено и четено в Европа. Освен това (или особено) при такива извънредни „христоматийни“ обстоятелства трябва да бъде направен избор за целите на компетентността. В най-добрия случай, освен ако има много конкретна и убедителна причина, за тези цели трябва да бъде избрано *едно* събитие. Това е в съзвучие с естеството на специалната компетентност и отразява и използваното в съдебната практика единствено число („*събитието*, причинило увреждането“).

98. Накрая, при определянето на (мястото на) събитието, причинило увреждането, е важно да не се пропуска една от основните причини, поради които Съдът преди всичко е направил разграничение между мястото на настъпване на увреждането и мястото на причинилото го събитие, и да се разглеждат и двете като основание за компетентност.

99. Така още в дело *Bier* Съдът е приел, че „вземането предвид само на мястото на настъпване на събитието, причинило вредата, би довело в *значителен брой случаи* до смесване на основанията за компетентност, предвидени в член 2 и член 5, параграф 3 от [Брюкселската] конвенция, поради което последната разпоредба би загубила в този смисъл своето полезно действие“⁵⁴. С други думи, *нормално* е мястото на събитието, причинило увреждането, често да съвпада с местоживеенето на ответника. В съдебната практика това вече е уравнивено посредством определянето на мястото на настъпване на вредата като алтернативно място за сезиране на съда. Следователно по принцип това не е недостатък, който изисква допълнително компенсиране посредством широко тълкуване на понятието „място на събитието, причинило увреждането“.

3. Място на събитието, причинило увреждането, при искиве за обезщетение за вреди, основани на правото в областта на конкуренцията

100. Мястото на събитието, причинило увреждането, при искиве за обезщетение за вреди, основани на правото в областта на конкуренцията, вероятно ще бъде различно в зависимост от това дали твърдяното нарушение е антиконкурентно споразумение (нарушение на член 101 ДФЕС) или антиконкурентно едностранно поведение (злоупотреба с господстващо положение по член 102 ДФЕС).

а) Член 101 ДФЕС

101. Най-общо, в случай на нарушения по член 101 ДФЕС „мястото на събитието, причинило увреждането“, може да бъде: i) мястото на сключване на споразумението или ii) мястото на неговото изпълнение или iii) и двете⁵⁵.

102. В дело *CDC* Съдът е дал предпочитание на точка i)⁵⁶. Считаю, че това по принцип е правилният подход поради няколко причини.

⁵⁴ Решение от 30 ноември 1976 г. (21/76, EU:C:1976:166, т. 20).

⁵⁵ Вж. например *Danov*, M. Jurisdiction and Judgments in Relation to EU Competition Law Claims. Hart Publishing, Oxford, 2011, p. 92.

⁵⁶ Решение от 21 май 2015 г., *CDC Hydrogen Peroxide* (C-352/13, EU:C:2015:335, т. 50).

103. Първо, трябва да бъде избегнато наличието на множество съдилища със „специална“ компетентност. Това само по себе си представлява сериозно основание срещу точка iii).

104. Второ, при по-широк прочит на съдебната практика ми се струва, че „събитието, причинило увреждането“, често се определя като първия акт, с който делинквентът „поставя началото на деликта“, например като действително съобщи информацията на обществеността (публикация)⁵⁷ или задейства поредица от събития, които ще доведат или има вероятност да доведат до увреждането, което правото има за цел да предотврати (задействане на техническия процес по публикуването на интернет реклама⁵⁸; оповестяването на колективни действия⁵⁹). Въз основа на това считам, че сключването на споразумението е първата релевантна връзка от причинно-следствената верига.

105. Трето, разбира се, подход i) подлежи на критики. Например може да се поддържа, че страните по антиконкурентно споразумение могат умишлено да изберат място за сключване на споразумението, което възпрепятства прилагането на основанието за специална компетентност — „събитие, причинило увреждането“. Могат да бъдат упоменати и затруднения при доказването на мястото на сключване. Все пак трябва да се подчертае, че ищецът винаги може да предяви иск в държавата членка по местоживее на ответника. Специалното основание за компетентност по член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001 не дава абсолютно право на алтернативна компетентност в рамките на ЕС. В това отношение отново ще се позова на причините, поради които „мястото на настъпване на вредата“ е разделено на понятията за мястото, където е настъпило увреждането, и мястото на настъпване на събитието, причинило увреждането⁶⁰. Това не е имало за цел да се гарантира, че последното място на събитието *винаги* е различно от местоживееето и да се предостави допълнително, алтернативно място за предявяване на иск. Вместо това целта му е била да гарантира, че когато тези две места не съвпадат, мястото, където е настъпило увреждането, потенциално би могло да послужи като алтернатива.

106. Четвърто, доколкото ищецът действително е претърпял увреждане, причинено от антиконкурентно споразумение, струва ми се, че мястото на настъпване на вредата, както е определено в раздел 2 по-горе, е много вероятно да представлява подчаст от мястото на изпълнение.

107. Поради изложените по-горе причини считам, че в случай на нарушения на член 101 ДФЕС мястото на събитието, причинило увреждането, следва да се тълкува като мястото на сключване на споразумението⁶¹.

б) Член 102 ДФЕС

108. Тъй като по член 102 ДФЕС не е налице споразумение, няма място на сключване на такова. Необходимо е намирането на различно решение, което обаче следва същата логика: как (и съответно кога и къде) е поставено началото на деликта, кога той е попаднал под външна юрисдикция?

57 Решение от 7 март 1995 г., Shevill и др. (C-68/93, EU:C:1995:61, т. 24).

58 Решение от 19 април 2012 г., Wintersteiger (C-523/10, EU:C:2012:220, т. 34).

59 Решение от 5 февруари 2004 г., DFDS Torline (C-18/02, EU:C:2004:74, т. 41).

60 Вж. точки 98 и 99 по-горе.

61 Тук посочвам основните причини. И други могат да се посочат, например фактът, че по принцип „ограниченията с оглед на целта“ представляват нарушение на член 101, параграф 1 ДФЕС, дори без да са представени доказателства за изпълнение или последици (въпреки че ищецът очевидно няма да постигне много с иска за обезщетение за вреди, ако не може да докаже последици).

109. Според мен събитието, причинило увреждането в случаи на злоупотреба, е нейното изпълнение. С други думи — действията, предприети от господстващото предприятие, с които се прилага на практика злоупотребата на пазара, за разлика от всякакво вътрешно разработване от това предприятие на търговска политика, представляваща злоупотреба.

110. Злоупотребата с господстващо положение е обективно понятие, определящо вид поведение на пазара⁶². По самото си естество тя изисква изпълнение. „Самото“ намерение за злоупотреба не е злоупотреба. Изготвянето на търговска стратегия или политика, която би довела до злоупотреба, ако би била следвана, само по себе си още не е злоупотреба.

111. Поради тази причина считам, че предхождащите изпълнението действия, включително разработването на подходящата търговска стратегия, например чрез приемането на схеми за ценообразуване, не могат да представляват „събития, причинили увреждането“. Те може да са необходими причинно-следствени елементи от фактическа гледна точка, но с оглед на член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001 са само подготвителни действия.

112. Това, разбира се, поражда въпроса: кои действия по изпълнението представляват събития, причинили увреждането?

113. Не съществува изчерпателен списък на видове поведение, които могат да доведат до злоупотреба, а онези, които са били установени, се конкретизират по много различни начини. Така конкретната преценка на това какво представлява изпълнение в конкретен случай, е вероятно да се различава в зависимост от съответния вид злоупотреба и обстоятелствата по конкретното дело. Хищничеството например включва предлагането и продажбата на стоки или услуги на определена цена (под себестойността); обвързването по същество включва отказа за предлагане на дадена стока отделно; отказът за предоставяне на лицензия може да се прояви като предложение за предоставяне на лицензия при условия, считани за неприемливи.

114. В настоящия случай от Съда се иска да установи „мястото на събитието, причинило увреждането“, в случаи на хищническо ценообразуване. Според мен, тъй като прилагането на хищническо ценообразуване включва предлагането и продажбата на стоки или услуги на цени под себестойността, мястото на събитието, причинило увреждането, е *мястото, където хищническите цени се предлагат и прилагат*.

4. Приложение в конкретния случай

115. Както вече бе посочено по-горе⁶³, фактическият контекст и преценката по същество в настоящия случай са сложни. Освен това взаимодействието между трите твърдени нарушения не е изцяло ясно. Следователно фактите и правната преценка по същество се разглеждат, както са изложени от запитващата юрисдикция, което води до следните основни алтернативи по отношение на „мястото на събитието, причинило увреждането“, изложени поотделно за поведението, което потенциално попада в обхвата на член 101 ДФЕС, от една страна, и на член 102 ДФЕС, от друга.

⁶² Решение от 13 февруари 1979 г., Hoffmann-La Roche/Комисия (85/76, EU:C:1979:36, т. 91).

⁶³ Точки 19—21 от настоящото заключение.

а) Място на събитието, причинило увреждането

116. Въз основа на изложените по-горе принципи, що се отнася до твърдяното антиконкурентно споразумение между Air Baltic и летището в Рига, сключено в нарушение на член 101 ДФЕС, мястото на събитието, причинило увреждането (тоест спадът в продажбите на flyLAL), е мястото на сключване на споразумението. Ако приемем, че всички останали условия са изпълнени, съдилищата по това място биха имали компетентност на основание на член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001 да разгледат иск, предявен и срещу двете посочени образувания за обезщетение за вреди, причинени от антиконкурентното споразумение.

117. Що се отнася до твърдяното хищническо ценообразуване, прилагано от Air Baltic в нарушение на член 102 ДФЕС, мястото на събитието, причинило увреждането, е мястото, където хищническите цени са били предлагани и прилагани. Ако приемем, че всички останали условия са изпълнени, съдилищата по това място биха имали компетентност на основание на член 5, параграф 3 от Регламента да разгледат иск срещу Air Baltic за обезщетение за вреди, причинени от хищническото ценообразуване.

б) Установяване на ответниците

118. Важно е да се подчертае, че при всеки от двата алтернативни сценария — нарушение на член 101 ДФЕС или на член 102 ДФЕС — събитието, причинило увреждането, включва различни участници. Във връзка с член 101 ДФЕС се предполага, че Air Baltic и летището в Рига са сключили антиконкурентното споразумение. За разлика от това само Air Baltic е предлагало и прилагало хищническите цени.

119. Така във връзка с твърдяната злоупотреба с господстващо положение под формата на хищническо ценообразуване мястото на събитието, причинило увреждането, е мястото, където хищническите цени са били предлагани и прилагани *от Air Baltic*. Тъй като тези действия по прилагане на представляващо злоупотреба поведение не са били извършени от летището в Рига, срещу него не може да бъде предявен иск *на това основание* по член 5, параграф 3.

120. За сметка на това за твърдяното антиконкурентно споразумение се смята, че е сключено между Air Baltic и летището в Рига. Следователно по принцип и срещу двете могат да бъдат предявени иски в качеството им на ответници на основание на член 5, параграф 3 пред съдилищата по мястото на сключване на споразумението.

121. Несъмнено горното решение може да изглежда сложно. Това обаче до голяма степен е последица от степента на сложност на настоящия случай и от факта, че изглежда редица действия са били групирани заедно. В подобен контекст „по-простите“ решения, изготвени за справянето с такъв необичаен случай, може да породят проблеми с прилагането при следващи случаи.

122. Така например може да се поддържа, че компетентността следва да бъде отредена и срещу летището в Рига на основание на член 5, параграф 3 по мястото, където хищническите цени са били предлагани или прилагани. Това обаче би било равносилно на приемането, че в случай на антиконкурентни споразумения компетентността възниква на мястото на сключване на споразумението *и на мястото на прилагане, независимо от това кой го прилага там*. Подобен подход не е приемлив поради причините, изложени в точка 101 и сл. по-горе.

123. При условията на евентуалност би могло да се поддържа, че само мястото на сключване на споразумението следва да бъде признато за „мястото на събитието, причинило увреждането“, като се изключи мястото на предлагане и прилагане на хищническото ценообразуване. Това според мен също би бил погрешен подход. Макар да е вярно, че при определен прочит

хищничеството в този случай може да се тълкува като действие на прилагане на антиконкурентно споразумение, то има особеността *само по себе си* да представлява отделно нарушение на правото в областта на конкуренцията. Това действително е много специфичен и отличителен аспект на настоящия случай. Поради тази причина според мен би било неправилно да се заключи, че мястото на предлагане и прилагане на хищническите цени не може да се счита за „мястото на събитието, причинило увреждането“. То може, но все пак за различен вид нарушение на правилата на правото на ЕС в областта на конкуренцията (едностранна злоупотреба с господстващо положение), което на свой ред оказва въздействие върху определянето на ответника или ответниците.

5. Заключение по първия въпрос

124. С оглед на гореизложеното предлагам на първия въпрос на запитващата юрисдикция да се отговори по следния начин:

„При обстоятелства като тези в настоящия случай понятието „място на настъпване на събитието, причинило увреждането“, по член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001 следва да се разбира, с оглед на твърдяното антиконкурентно споразумение, като мястото на сключване на споразумението, а с оглед на твърдяната злоупотреба с господстващо положение, състояща се в хищническо ценообразуване, като мястото, където хищническите цени са били предлагани и прилагани“.

Г. По третия преюдициален въпрос

125. С третия си въпрос запитващата юрисдикция иска да се установи дали дейността на клона на Air Baltic в Литва представлява „дейност на клон“⁶⁴ по смисъла на член 5, параграф 5 от Регламент № 44/2001.

126. Отговорът, който Съдът може да даде на третия въпрос на запитващата юрисдикция, е присъщо ограничен от факта, че именно националният съд трябва да извърши фактическите констатации и преценки. Така въпросът дали клонът на Air Baltic *действително е оперирал* като клон съгласно член 5, параграф 5 от Регламента, следва да бъде разгледан от националния съд.

127. Това, което Съдът може да предостави обаче, са общи насоки относно условията и критериите, които трябва да се съблюдават при извършването на тази преценка. Просто казано, отговорът на третия въпрос на запитващата юрисдикция е утвърдителен, доколкото е установено, че клонът е участвал в извършването на твърдяното хищничество.

128. Бих добавил, че според мен с този въпрос ясно се предвижда възможността спорът във връзка с твърдяното хищническо ценообразуване на Air Baltic да произтича от дейностите на неговия клон в Литва. Той не засяга твърдяното незаконосъобразно споразумение между Air Baltic и летището в Рига. В това отношение споделям становището на Комисията, че в акта за преюдициално запитване липсват данни клонът на Air Baltic в Литва да е участвал по някакъв начин в споразумението.

⁶⁴ Що се отнася до терминологията, следва да се припомни, че няма основание да се прави разграничение между термините „клон, агенция или представителство“ за настоящите цели — вж. в това отношение решение от 6 октомври 1976 г., De Bloos (14/76, EU:C:1976:134, т. 21).

129. От това следва, че потенциалната компетентност на основание на член 5, параграф 5 от Регламент № 44/2001 е компетентност по твърдението за хищничество срещу Air Baltic, извършено в нарушение на член 102 ДФЕС. Летището в Рига не може да придобие качеството на ответник пред литовските съдилища само на основание на тази разпоредба и по отношение на това твърдяно антиконкурентно поведение.

1. Ratio legis и условия по член 5, параграф 5

130. Специалната компетентност, предвидена по член 5, параграф 5 от Регламент № 44/2001, може да се разглежда като продължение на правилото за местоживееене по член 2 от този регламент. В случаи, при които ответникът е установил дъщерно дружество в рамките на дадена юрисдикция, съдилищата по това място са компетентни да разгледат иск срещу дъщерното дружество пряко на основание на член 2. Това обаче не е така в случай на клон, който няма отделна правосубектност. Следователно именно специалната компетентност по член 5, параграф 5 урежда подобни случаи, при които ответникът е разширил своите дейности извън местоживееенето си посредством постоянни представителства, без обаче да създава дъщерни дружества, и спорът се свързва с дейностите на тези представителства⁶⁵.

131. За да попадне в обхвата на член 5, параграф 5 и да обоснове разширяване на компетентността до мястото на клона, клонът трябва да изпълнява някои минимални условия. Сред тях по-специално са постоянният му характер и схващането на третите страни, че не им се налага да се обръщат непосредствено към образуването майка, а могат да сключват сделки на мястото, където се намира клонът⁶⁶.

132. Член 5, параграф 5 изисква също „спорите [да произтичат] от дейността на клон“. С други думи, трябва да има връзка между дейностите на клона и спора.

2. Налице ли е „клон“?

133. В акта си за преюдициално запитване запитващата юрисдикция изрично посочва, че „няма съмнения, че клонът на Air Baltic Corporation в Република Литва представлява клон по смисъла на член 5, параграф 5“ от Регламент № 44/2001. В това отношение запитващата юрисдикция споменава редица фактори, които я водят до това заключение, в това число правото на клона да установява икономически и търговски отношения с трети страни, да развива търговска дейност и да определя цени на услуги и стоки. Освен това тази юрисдикция потвърждава, че предметът на дейност на клона е по-специално международният въздушен превоз на пътници, товари и пратки.

134. Определянето дали съществува „клон“ по смисъла на член 5, параграф 5 от Регламент № 44/2001, изисква преценка на конкретните факти. Тъй като запитващата юрисдикция вече е направила това фактическо заключение, този аспект трябва да се приеме за установен.

3. Връзка със спора

135. Ето защо разбирам, че целта на третия въпрос на запитващата юрисдикция е свързана по-скоро с това дали има достатъчна връзка между дейностите на клона и спора.

⁶⁵ Компетентността по член 5, параграф 5 в този смисъл може да се нарече „квазиможееене на ответника за целите на компетентността“. Вж. *Mankowski, P. et Magnus, U.* European Commentaries on Private International Law: Brussels Ibis Regulation. 2. ed., vol. 1, Sellier — European Law Publishers, Köln, 2016, p. 350.

⁶⁶ Решения от 22 ноември 1978 г., *Somafer* (33/78, EU:C:1978:205, т. 12), от 18 март 1981 г., *Blanckaert & Willems* (139/80, EU:C:1981:70, т. 9 —13) и от 6 април 1995 г., *Lloyd's Register of Shipping* (C-439/93, EU:C:1995:104, т. 19).

136. В това отношение запитващата юрисдикция конкретно подчертава факта, че клонът не изготвя отчети за приходите и разходите, които са отделни от тези на предприятието майка, Air Baltic Corporation A/S. Вместо това през съответния период данните за финансовите резултати на клона са включени във финансовите отчети на предприятието майка. Освен това, макар запитващата юрисдикция да потвърждава, че клонът е имал правомощието да определя цени на полети, няма данни той действително да е правил това.

137. В случай на деликтни иски, за да произтича спорът от дейността на клона, последният трябва да участва в поне някои от действията, съставляващи деликта.

138. Според мен фактът, че данните за финансовите резултати на клона са били включени във финансовите отчети на предприятието майка, по принцип е без значение за въпроса дали спорът произтича от дейността на клона. Изготвянето на отделни отчети за приходите и разходите може да съставлява фактор, наред с други, при преценката за наличието на „клон“ и може да спомогне за установяването на извършените от клона дейности. Все пак, поне в настоящия случай, не виждам как то може само по себе си да бъде решаващо при преценката дали клонът е участвал в деликта. Освен това в крайна сметка доказателствената стойност на уточненията за използваното счетоводно отчитане е въпрос от компетентността на националния съд.

139. Вторият упоменат по-горе фактор — липсата на яснота по това дали цените действително са били определяни от клона — вероятно е по-релевантен.

140. Ако може да се установи, че клонът фактически е определял цените, за които се твърди, че са хищнически, тогава според мен спорът действително може да се счете за произтичащ от дейността на клона. Поради изложените по-горе причини⁶⁷ определянето на хищническите цени, доколкото то остава дейност, изцяло вътрешна за господстващото предприятие, не може да се счита за съставляващо „събитието, причинило увреждането“. То обаче представлява необходима предпоставка⁶⁸ за злоупотребата. То води до участието и донякъде до съучастничеството в извършването на въпросното антиконкурентно поведение. Като такова, действието по определяне на цените представлява достатъчно участие в деликта, за да се обоснове прилагането на член 5, параграф 5 от Регламент № 44/2001.

141. Разбирам, че въпросът, пред който е изправена запитващата юрисдикция, е че не е ясно дали клонът действително е определил съответните цени. Какво би се случило, ако този факт остане неустановен според изискваната степен на доказване?

142. Според мен клонът пак може да се счита за участвал в хищническото ценообразуване, доколкото спорът произтича от дейността му, дори и самият той да не е *определял* хищническите цени, а да е *предлагал* тези цени на пазара или по друг начин да е способствал за сключването на договори за услуги на тези цени. В такива случаи клонът пак е участвал в извършването на действие, съставляващо необходима предпоставка за злоупотребата.

143. Дали такъв е случаят, в крайна сметка е фактически въпрос, който запитващата юрисдикция следва да реши. Целта на такива преценки на фактите е да се установи дали клонът е участвал в извършването на антиконкурентното поведение. Ако случаят действително е такъв, трябва да се приеме, че спорът произтича от дейността на клона.

⁶⁷ Точки 110 и 111 по-горе.

⁶⁸ Вж. по аналогия решение от 5 февруари 2004 г., DFDS Torline (C-18/02, EU:C:2004:74, т. 34). Понятието „необходима предпоставка“ в този смисъл е отчетливо по-широко от понятието „събитието, причинило увреждането“.

144. В светлината на гореизложеното предлагам на третия въпрос на запитващата юрисдикция да се отговори по следния начин:

„В случаи като настоящия, спор, свързан с твърдяно хищническо ценообразуване, трябва да се счита за произтичащ от дейността на клон за целите на член 5, параграф 5 от Регламент № 44/2001, ако клонът е участвал в извършването на действия, съставляващи необходима предпоставка за злоупотребата, в това число по-специално чрез определянето на хищнически цени, като е предлагал тези цени на пазара или по друг начин е способствал за сключването на договори за услуги, прилагащи тези цени“.

V. Заключение

145. Предлагам на Съда да отговори на поставените от Lietuvos apeliacinis teismas (Апелативен съд, Литва) преюдициални въпроси по следния начин:

- „13) При обстоятелства като тези в настоящия случай понятието „място на настъпване на събитието, причинило увреждането“, по член 5, параграф 3 от Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22 декември 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела следва да се разбира, с оглед на твърдяното антиконкурентно споразумение, като мястото на сключване на споразумението, а с оглед на твърдяната злоупотреба с господстващо положение, състояща се в хищническо ценообразуване, като мястото, където хищническите цени са били предлагани и прилагани.
- 2) В случай като настоящия претърпяното от ищеца „увреждане“ за целите на установяване на компетентността по член 5, параграф 3 от Регламент № 44/2001 е спадът в продажбите му, причинен от спорното нарушение на конкуренцията. „Мястото на настъпване на вредата“ за целите на установяване на компетентността по тази разпоредба е мястото в рамките на засегнатия от нарушението пазар, където пострадалото лице твърди, че е претърпяло спад в продажбите.
- 3) В случаи като настоящия, спор, свързан с твърдяно хищническо ценообразуване, трябва да се счита за произтичащ от дейността на клон за целите на член 5, параграф 5 от Регламент № 44/2001, ако клонът е участвал в извършването на действия, съставляващи необходима предпоставка за злоупотребата, в това число по-специално чрез определянето на хищнически цени, като е предлагал тези цени на пазара или по друг начин е способствал за сключването на договори за услуги, прилагащи тези цени“.